

OILA INSTITUTIDA MA’NAVIY-HUQUQIY TARBIYA MASALALARI

*Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti
Tarix fakulteti Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi
201-guruh talabasi Tuxliboyeva Oydinoy O‘tkirbek qizi
Tel: (50) 090-92-11
e.pochta:tuxliboyevaoydinoy@gmail.com*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada oila institutining jamiyat hayotidagi o‘rni, oilada ma’naviy-huquqiy tarbiyani shakllantirishning asosiy yo‘nalishlari, ota-onalarning mas’uliyati hamda yosh avlodni komil inson etib tarbiyalashdagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, oilada huquqiy ong va ma’naviy qadriyatlarni uyg‘un ravishda singdirishning dolzarb masalalari tahlil qilinadi.*

Kalit so‘zlar: *oil, ma’naviy tarbiya, huquqiy tarbiya, huquqiy ong, ma’naviy qadriyatlar, yoshlar, ota-ona, tarbiya, jamiyat, mas’uliyat.*

Oila jamiyatning eng muhim va eng qadimiy ijtimoiy institutlaridan biri hisoblanadi. Insonning shaxs sifatida shakllanishi, uning dunyoqarashi, axloqiy fazilatlari, huquqiy bilimi va ma’naviy qiyofasi avvalo oilada tarkib topadi. Shu bois oilada ma’naviy-huquqiy tarbiya masalasi har qanday jamiyat taraqqiyotida ustuvor ahamiyat kasb etadi. Chunki ma’naviy jihatdan barkamol va huquqiy savodxon shaxsni voyaga yetkazish davlat hamda jamiyatning muhim vazifalaridan biridir. Ma’naviy tarbiya insonning axloqiy, estetik, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalanishini anglatadi. Huquqiy tarbiya esa shaxsda qonunlarga hurmat, huquq va majburiyatlarni anglash, jamiyatda qabul qilingan tartib-qoidalariga rioya qilish ko‘nikmasini shakllantiradi. Ushbu ikki yo‘nalish oilada bir-biri bilan chambarchas bog‘liq holda amalga oshirilishi zarur. Oilada ma’naviy tarbiya, eng avvalo, ota-onaning shaxsiy namunasi orqali shakllanadi. Farzand ko‘proq eshitganidan ko‘ra ko‘rganiga taqlid qiladi. Agar oilada kattalar o‘zaro hurmat, mehr-oqibat, halollik, adolat, sabr-toqat, mehnatsevarlik kabi fazilatlarni namoyon etsalar, bu fazilatlar farzand ongiga ham singib boradi. Aksincha, oiladagi ziddiyat, befarqlik, zo‘ravonlik, hurmatsizlik kabi salbiy holatlar bolalarning ruhiyati va tarbiyasiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Bugungi kunda yoshlar orasida ayrim huquqbuzarliklar, axloqiy muammolar, internet va ijtimoiy tarmoqlardan noto‘g‘ri foydalanish holatlarining uchrashi ko‘p jihatdan oiladagi tarbiya bilan bog‘liqdir. Shu sababli oilada ma’naviy-huquqiy tarbiyani kuchaytirish zamon talabi bo‘lib qolmoqda. Ota-onalar farzandlariga nafaqat yaxshi xulq-atvorni, balki ularning huquqlari, majburiyatlari, qonunlarga hurmat bilan qarashni ham o‘rgatishlari kerak. Huquqiy tarbiya oilada bolaga eng oddiy qoidalaridan boshlanadi. Masalan, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, oilaviy mas’uliyat, o‘zgalarning haq-huquqini poymol qilmaslik, jamoat tartibiga rioya qilish kabi tushunchalar bolaga dastlab oilada singdiriladi.

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

Keyinchalik esa bu bilimlar maktab, oliy ta’lim muassasalari va jamiyat orqali mustahkamlanadi.

Oilada huquqiy tarbiyani shakllantirishda ota-onalarning o‘zlari ham huquqiy bilimga ega bo‘lishlari zarur. Chunki huquqiy savodxon bo‘lmagan ota-ona farzandiga to‘g‘ri yo‘l ko‘rsata olmaydi. Ota-onalar bolaga uning huquqlari bilan birga majburiyatlari ham borligini tushuntirishi lozim. Ayrim hollarda bolaga faqat “sening huquqing bor” degan tushuncha beriladi, biroq uning jamiyat, oila va davlat oldidagi burchlari haqida yetarli ma’lumot berilmaydi. Natijada farzandda mas’uliyatsizlik, o‘zbiarmonlik yoki qonun-qoidalarga bepisandlik shakllanishi mumkin. Ma’naviy-huquqiy tarbiya oilada milliy qadriyatlar asosida olib borilganda yanada samarali bo‘ladi. O‘zbek xalqiga xos bo‘lgan mehr-oqibat, kattalarga hurmat, kichiklarga g‘amxo‘rlik, andisha, hayo, odob, vatanparvarlik kabi fazilatlar yosh avlodni komil inson qilib tarbiyalashda muhim o‘rin tutadi. Shu bilan birga, zamonaviy huquqiy jamiyat talablariga mos ravishda bolalarda erkin fikrlash, o‘z huquqini himoya qilish, qonunlarga itoatkorlik, mas’uliyat hissi kabi sifatlarni ham shakllantirish zarur. Oilada ma’naviy-huquqiy tarbiyaning samaradorligini oshirish uchun bir qator omillarga e’tibor qaratish lozim. Birinchidan, oilada sog‘lom ma’naviy muhit bo‘lishi kerak. Bunday muhitda farzand o‘zini erkin his qiladi, fikrini ayta oladi, ota-onasi bilan ochiq muloqot qiladi. Ikkinchidan, ota-onalar farzand tarbiyasida bir xil talab va yondashuvga ega bo‘lishlari lozim. Agar ota va ona farzandga turlicha talab qo‘ysa, bu bolada ikkilanish va noto‘g‘ri qarashlarning paydo bo‘lishiga sabab bo‘ladi. Uchinchidan, oilada bo‘sh vaqtni mazmunli tashkil etish, kitobxonlik, sport, ma’naviy-ma’rifiy suhbatlar, teatr va muzeylarga borish kabi tadbirlar tarbiyaning muhim vositasi bo‘lib xizmat qiladi. Shuningdek, oilada ma’naviy-huquqiy tarbiyani kuchaytirishda ta’lim muassasalari, mahalla va jamoatchilik bilan hamkorlik muhimdir. Maktab va oila o‘rtasidagi hamkorlik farzand tarbiyasida muhim natijalar beradi. Ota-onalar yig‘ilishlari, huquqiy seminarlar, ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar orqali ota-onalarning tarbiyaviy mas’uliyatini oshirish mumkin. Ayniqsa, globallashuv va axborot texnologiyalari rivojlangan bugungi davrda farzandlarni turli zararli g‘oyalar, yot mafkuralar va internetdagi salbiy axborotlardan himoya qilish oilaning muhim vazifalaridan biridir. Buning uchun ota-onalar farzandining internetdan foydalanishini nazorat qilishi, unga foydali va zarur axborot manbalarini tavsiya etishi, virtual muhitdagi xavf-xatarlar haqida tushuntirish berishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, oila institutida ma’naviy-huquqiy tarbiya masalasi jamiyatning kelajagini belgilovchi muhim omillardan biridir. Oilada sog‘lom ma’naviy muhit, ota-onaning shaxsiy namunasi, huquqiy savodxonlik va milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya yosh avlodni komil, mas’uliyatli va vatanparvar inson etib voyaga yetkazadi. Shu sababli oilada ma’naviy-huquqiy tarbiyani kuchaytirish nafaqat oilaning, balki butun jamiyatning ustuvor vazifasi bo‘lib qoladi.

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
2. G‘oziev E.G‘. Umumiy psixologiya. Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
3. Abdurahmonov Q.X. Huquqshunoslik asoslari. Toshkent: Adolat, 2019.
4. Abdurahmonov Q.X. Huquqshunoslik asoslari. Toshkent: Adolat, 2019.